

Rapport

Wat maakt werk werkbaar voor zelfstandige ondernemers?

Onderzoek naar determinanten van werkbaar werk op basis van de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor 2007-2010-2013

Brussel, februari 2015

Ria Bourdeaud'hui, Stephan Vanderhaeghe.

Dit rapport verstrekt informatie uit de Vlaamse Werkbaarheidsmonitor voor werknemers en zelfstandige ondernemers. Bekijk alle resultaten op www.werkbaarwerk.be

Bij gebruik van gegevens en informatie uit deze publicatie wordt een correcte bronvermelding op prijs gesteld.

Inhoud

Inleiding	4
Hoofdstuk 1 : Methodologie	6
1. Verschillen tussen de deelgroepen.....	8
2. Kenmerken van de arbeidssituatie.....	10
3. Risicoprofiel voor de zelfstandige ondernemer	11
Hoofdstuk 2 : Psychische vermoeidheid.....	14
1. Vergelijking van deelgroepen voor psychische vermoeidheid	14
2. Belang van de arbeidssituatie als oorzaak van psychische vermoeidheid.....	15
3. Risicoprofiel 'psychische vermoeidheid' voor de Vlaamse zelfstandige ondernemer	17
Hoofdstuk 3 : Welbevinden in het werk.....	20
1. Vergelijking van deelgroepen voor welbevinden in het werk.....	20
2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met welbevinden in het werk.....	21
Hoofdstuk 4 : Leermogelijkheden	24
1. Vergelijking van deelgroepen op de arbeidsmarkt voor leermogelijkheden.....	25
2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met leermogelijkheden	27
Hoofdstuk 5 : Werk-privé-balans	29
1. Deelgroepen op de arbeidsmarkt voor werk-privé-balans	30
2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met werk-privé-balans	32
3. Risicoprofiel 'werk-privé-balans' voor de zelfstandige ondernemer	34
Besluit	36
Bijlagen	38

Inleiding

In dit rapport wordt onderzocht in welke mate de werkbaarheidsproblemen hun oorzaak vinden in de arbeidssituatie van zelfstandige ondernemers. Vier werkbaarheidsproblemen komen aan bod: een problematische werksituatie in termen van: psychische vermoeidheid, welbevinden, leermogelijkheden, werk-privé-balans. Vijf kenmerken worden in het onderzoek als risicofactor betrokken: werkdruk, emotionele belasting, onvoldoende taakvariatie belastende arbeidsomstandigheden en aantal gewerkte uren. De analyse gebeurt onder controle van de relevante achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, sector) en met behulp van de techniek van logistische regressie. Deze werkwijze laat toe het zuivere risico-effect van een specifiek kenmerk van de arbeidssituatie te bepalen. Ook bij de vorige metingen werd deze analyse uitgevoerd^{1/2}.

De methodologie en een beschrijvende data-analyse voor de zelfstandige ondernemers wordt beschreven in verschillende informatiedossiers³. In de werkbaarheidsmonitor wordt 'werkbaarheid' geoperationaliseerd via vier indicatoren: psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en werk-privé-balans. Voor de Vlaamse zelfstandige ondernemers zijn kengetallen ontwikkeld die aangeven welk deel van de populatie zich voor het betrokken werkbaarheidsaspect al dan niet in een problematische situatie bevindt. Voor de Vlaamse zelfstandige ondernemers 2013 geldt bijvoorbeeld dat 33,4% onder hen zich in een problematische situatie bevindt op het vlak van psychische vermoeidheid. Op het vlak van welbevinden geldt een problematische situatie voor 8,4%. De leermogelijkheden en de werk-privé-balans zijn voor respectievelijk 4,7% en 31,6% van de zelfstandige ondernemers problematisch (zie bijlage 1).

De WBM-meting brengt niet alleen werkbaarheidsknelpunten in kaart, maar probeert ook door te dringen tot achterliggende determinanten in de arbeidssituatie en zoomt daarbij in op een reeks jobkenmerken. Daartoe werden een aantal risico-indicatoren ontwikkeld en gemeten. Voor deze analyse werden volgende variabelen in de analyse opgenomen: werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, arbeidsomstandigheden en aantal gewerkte uren. Ook voor de eerste vier zijn kengetallen ontwikkeld die de omvang van de problematiek aangeven (zie bijlage 2 voor de volledige tabel).

Voorliggend dossier is het resultaat van een diepergaande analyse waarbij aan de hand van een multivariate techniek gezocht is naar samenhangen tussen werkbaarheidsrisico's en -problemen. Voor elk van de vier variabelen wordt onderzocht welke kenmerken van de arbeidssituatie (werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, arbeidsomstandigheden, aantal gewerkte uren) kunnen verklaren dat zelfstandige ondernemers al dan niet in een problematische werkbaarheidssituatie terecht komen⁴. Hierbij

¹ Wat maakt werk werkbaar? Onderzoek naar de determinanten van werkbaar werk op basis van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor voor zelfstandige ondernemers 2007, Brussel, SERV/STV Innovatie & Arbeid, maart 2009.

² Wat maakt werk werkbaar? Onderzoek naar de determinanten van werkbaar werk op basis van de Vlaamse werkbaarheidsmonitor voor zelfstandige ondernemers 2007-2010, Brussel, SERV/STV Innovatie & Arbeid, april 2011.

³ Een overzicht van de publicaties is te vinden op de website www.werkbaarwerk.be.

⁴ De vier werkbaarheidsindicatoren gelden als afhankelijke variabelen in het model en zijn telkens gedichotomiseerd als 'problematisch versus niet-problematisch'.

is rekening gehouden met een aantal achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd, beroepsgroep,...) teneinde het 'zuivere' effect van de kenmerken van de arbeidssituatie te kunnen vatten.

Het dossier bestaat uit vijf hoofdstukken. Het eerste hoofdstuk beschrijft de methodologie die gebruikt werd voor het analyseren van de relaties tussen de vier werkbaarheidsknelpunten enerzijds en de kenmerken van de arbeidssituatie anderzijds. In deze analyse is gebruik gemaakt van de databank 2007-2010-2013 en rekening gehouden met verschillen in deelpopulaties teneinde de invloed van de kenmerken van de arbeidssituatie zo zuiver mogelijk te bepalen. Hoofdstukken twee tot vijf zijn thematisch gerubriceerd naar de vier werkbaarheidsindicatoren psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en werk-privé-balans.

Hoofdstuk 1: Methodologie

Centraal in de analyse staan de vier werkbaarheidsindicatoren: psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en werk-privé-balans. Deze vier indicatoren gelden als afhankelijke variabelen in het model en zijn telkens gedichotomiseerd als 'problematisch versus niet-problematisch'. Voor elk van de vier variabelen wordt onderzocht welke kenmerken van de arbeidssituatie (werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, arbeidsomstandigheden) kunnen verklaren dat zelfstandige ondernemers al dan niet in een problematische werkbaarheidsituatie terecht komen. Hierbij is rekening gehouden met een aantal achtergrondkenmerken (geslacht, leeftijd, beroepsgroep,...) teneinde het 'zuivere' effect van de kenmerken van de arbeidssituatie te kunnen vatten.

Bij het rapporteren van de onderzoeksgegevens is zowel voor de werkbaarheidsindicatoren als voor de kenmerken van de arbeidssituatie (risico-indicatoren) gebruik gemaakt van **kengetallen**. Kengetallen geven de omvang van de risicogroep weer (hoeveel procent van de zelfstandige ondernemers bevindt zich in een problematische situatie) en zijn gebaseerd op vooraf gespecificeerde grenswaarden (cut-offs). De techniek voor het vastleggen van deze grenswaarden is indicatorspecifiek en wordt uitgebreid beschreven in de nota methodologie⁵. Kengetallen verhogen niet alleen het 'leesbaarheidsgehalte' van de data maar zijn vooral ook vanuit beleidsoogpunt relevant omdat ze toelaten probleemsituaties of risicogroepen snel te detecteren en meetbare beleidsdoelstellingen te formuleren, die daarenboven goed opvolgbaar zijn.

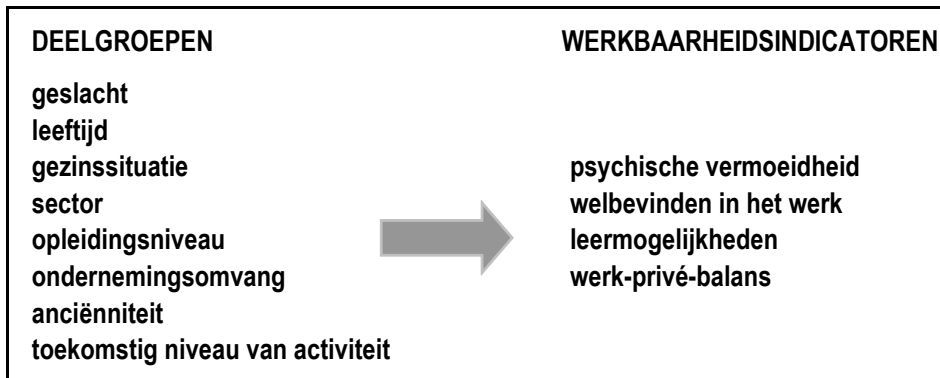
De analyse voor elk van de vier werkbaarheidsindicatoren is telkens opgebouwd uit drie delen.

Een **eerste stap** van de analyse focust op een verdere uitdieping van de verschillen tussen deelgroepen op de arbeidsmarkt. Het eerder gepubliceerde informatiedossier⁶ laat reeds zien dat de kengetallen voor de vier centrale werkbaarheidsindicatoren voor de diverse deelgroepen uiteen kunnen lopen. Zo blijkt er geen verschil te zijn tussen mannen en vrouwen voor werk-privé-balans problematisch. De situatie op het vlak van leermogelijkheden blijkt het minst problematisch bij de vrije beroepen. Deze kennis wordt in dit dossier uitgebreid met een multivariate analyse. Deze gaat na of voorgaande bevindingen al dan niet geldig blijven wanneer rekening wordt gehouden met de andere onafhankelijke variabelen die in het model opgenomen zijn. Bijvoorbeeld: zijn er verhoudingsgewijs meer mannen dan vrouwen psychisch vermoeid als ook rekening gehouden wordt met de leeftijd, de sector en de gezinssituatie van de zelfstandige ondernemers? In deze multivariate analyse wordt de informatie over acht deelgroepen gecombineerd.

⁵ 'Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor werknemers 2004-2007-2010-2013 en zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013', Brussel, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, 2013.

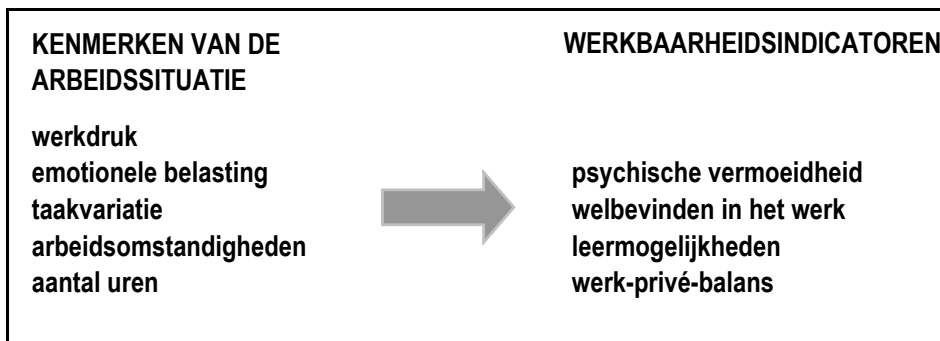
⁶ 'Vlaamse werkbaarheidsmonitor zelfstandige ondernemers 2013, Indicatoren voor de kwaliteit van de arbeid op de Vlaamse arbeidsmarkt 2007-2010-2013, Brussel, SERV/Stichting Innovatie & Arbeid, 2013.

Figuur 1: Werkbaarheidsindicatoren: verschillen tussen deelgroepen

Een **tweede stap** van de analyse bouwt verder op de resultaten van het eerste deel en gaat na welke kenmerken van de arbeidssituatie de problematiek op het vlak van psychische vermoeidheid, welbevinden, leermogelijkheden en werk-privé-balans kunnen verklaren. In welke mate spelen werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, arbeidsomstandigheden en aantal gepresteerde uren een rol bij het ontstaan van problemen bij de vier genoemde werkbaarheidsfacetten? Bij deze analyse wordt rekening gehouden met de verschillen tussen de deelgroepen.

Figuur 2: Werkbaarheidsindicatoren: impact van kenmerken van de arbeidssituatie

In de **derde stap** van de analyse wordt voor de zelfstandige ondernemers een risico-profiel uitgetekend. Dit profiel brengt schematisch de ernst van de risico's (uit de arbeidssituatie) ten aanzien van het werkbaarheidsaspect in beeld. Dit gebeurt door de voorspellende kracht van het kenmerk (de odds ratio uit het regressiemodel) te combineren met het aandeel van de zelfstandige ondernemers dat voor het betrokken kenmerk tot de problematische categorie behoort.

Doordat de afhankelijke variabele dichotoom is (aandeel 'niet-problematisch' versus aandeel 'problematisch') kunnen we voor de analyses gebruik maken van de techniek van logistische regressie⁷.

Het interessante bij deze analyse is dat zij odds ratio's weergeeft die ons toelaten het belang van onafhankelijke variabelen op een eenvoudige manier te interpreteren.

Een odds is een kansverhouding 'problematisch/niet-problematisch' van een bepaalde deelpopulatie. Een odds ratio is een verhouding van twee odds die elk de kansverhouding 'problematisch/ niet-problematisch' weergeven. Deze techniek laat bijvoorbeeld toe om, onder controle van alle andere variabelen, de kansverhouding van vrouwen met die van mannen (referentie) te vergelijken. Is de odds ratio significant groter dan 1, dan is er een grotere kansverhouding (meer risico) voor vrouwen dan voor mannen. Is de odds ratio significant kleiner dan 1, dan is er een kleinere kansverhouding (minder risico) voor vrouwen dan voor mannen. Verschilt de odds ratio niet significant van 1, dan verschilt de kansverhouding van mannen en van vrouwen niet van elkaar.

1. Verschillen tussen de deelgroepen

In het eerste deel van de analyse worden psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en werk-privé-balans in verband gebracht met de achtergrondvariabelen (deelgroepen). Telkens wordt ook gecontroleerd voor het moment van meting. Met de techniek van de logistische regressie wordt getoetst welke achtergrondvariabelen de kans bepalen dat iemand terecht komt in de problematische dan wel de niet-problematische groep. De achtergrondvariabelen zijn als onafhankelijke categorische variabelen opgenomen in het regressiemodel:⁸

⁷ De gehanteerde methode is een combinatie van Backward stepwise estimation met Likelihood-Ratio criterium waarbij de relevante kenmerken ($p < 0,05$) in een model (enter) werden ingebracht, dit om het aantal missing values te minimaliseren.

⁸ Voor zeven van de acht kenmerken fungeert één deelpopulatie als referentiegroep. De keuze van de referentiecategorie heeft bij logistische regressie geen invloed op de vaststelling of een achtergrondvariabele al dan niet significant is. Voor de achtergrondvariabele sector is gekozen voor de techniek van een vergelijking van de sector met het gewogen sectorgemiddelde. Op die manier wordt gecorrigeerd voor afwijkende scores voor omvangrijke sectoren (grote sectoren wegen niet meer dan kleine sectoren).

Tabel 1: Overzicht van de achtergrondvariabelen

variabele	categorieën
geslacht	man (referentie) vrouw
leeftijd	minder dan 30 jaar (referentie) 30 - 39 jaar 40 - 49 jaar 50 - 54 jaar 55 en ouder
gezinssituatie	alleenstaand zonder kinderen (referentie) met partner zonder job, zonder kinderen met partner met job, zonder kinderen alleenstaand met kinderen met partner zonder job, met kinderen tweeverdieners met kinderen
sector	land en tuinbouw handel bouw horeca vrije beroepen transport, productie andere
opleidingsniveau	maximaal lager secundair (referentie) hoger secundair onderwijs hoger onderwijs
ondernemingsdimensie	geen personeel (referentie) wel personeel
anciënniteit	starters geen starters (referentie)
niveau toekomstige activiteit	sterke groeiers geen sterke groeiers (referentie)

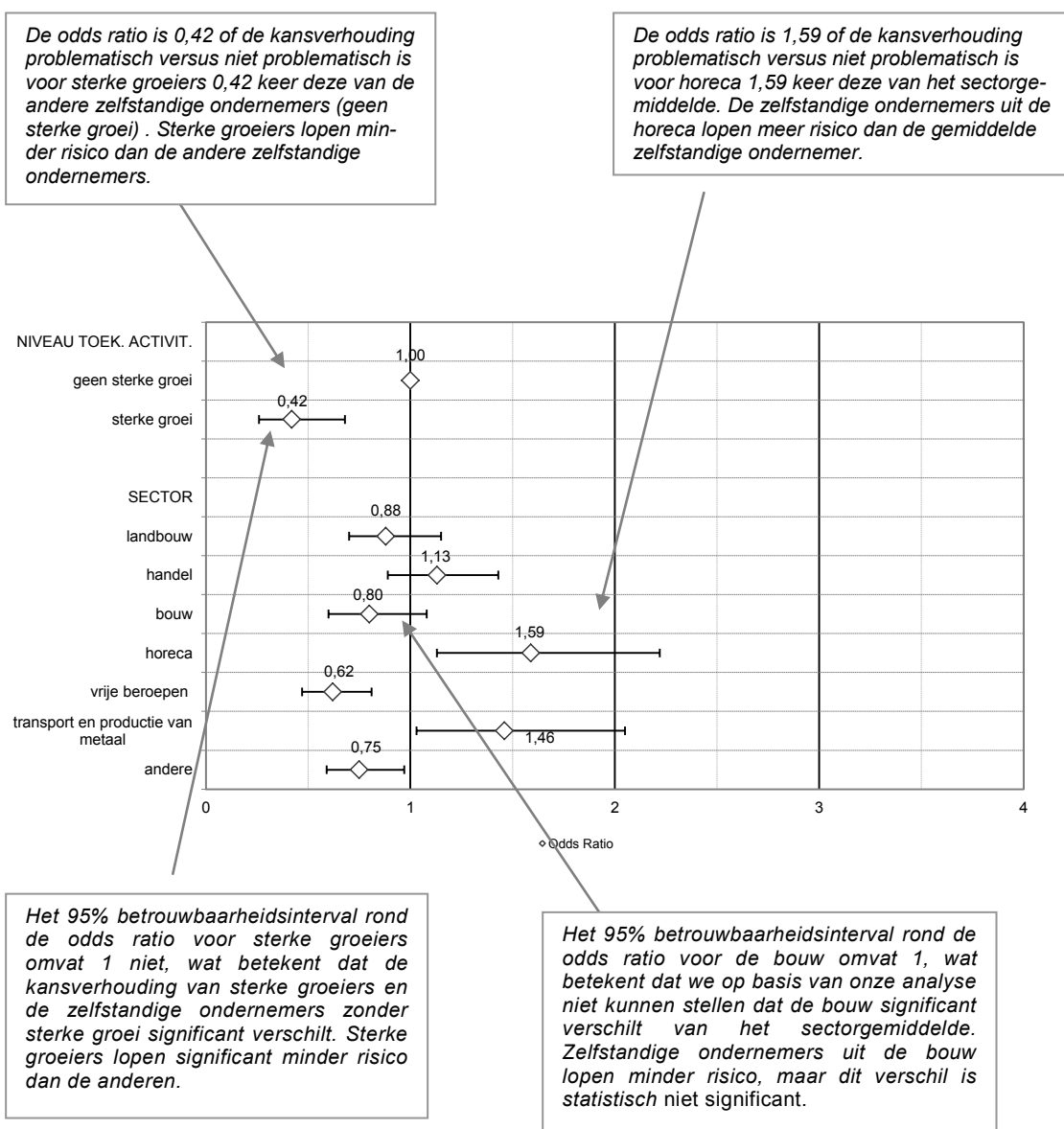
Anciënniteit: starters zijn ondernemers die minder dan 3 jaar actief zijn als zelfstandige

Niveau toekomstige activiteit: sterke groeiers zijn ondernemers die in de nabije toekomst (3 à 5 jaar) een sterke groei of uitbreiding van de activiteit verwachten

Bij de aanvang van de toetsing worden voor elk van de vier te verklaren werkbaarheidsindicatoren telkens alle achtergrondkenmerken in het model opgenomen. In het gepresenteerde model voor de achtergrondkenmerken worden enkel die kenmerken weergegeven die een significant verschil maken.

De resultaten van de multivariate logistische regressieanalyse worden ook grafisch voorgesteld. In de figuur zijn zowel de odds ratio's als de 95% betrouwbaarheidsintervallen opgenomen. Hierdoor krijgen we een beeld van de categorieën die significant verschillen van de referentiecategorieën.

Figuur 3: Leeswijzer figuur achtergrondvariabelen op basis van logistische regressie

2. Kenmerken van de arbeidssituatie

In dit tweede deel wordt nagegaan hoe problemen op het vlak van psychische vermoeidheid, welbevinden in het werk, leermogelijkheden en de werk-privé-balans (afhankelijke variabelen) verklaard kunnen worden door de arbeidssituatie van de zelfstandige ondernemers (onafhankelijke variabelen). Om de relatie tussen afhankelijke variabelen en de onafhankelijke variabelen te onderzoeken is ook hier gebruik gemaakt van een logistische regressietechniek.

In de monitor zijn vier kenmerken van de arbeidssituatie als risico-indicator weerhouden: werkdruk, emotionele belasting, taakvariatie, arbeidsomstandigheden. Deze vier onafhankelijke variabelen werden gedichotomiseerd als 'problematisch' versus 'niet-

problematisch'. De bepaling van de grenswaarden of cut-off punten en de motivering voor de keuze van deze variabelen vindt de lezer in de methodologische nota⁹.

Naast deze risico-indicatoren wordt ook het aspect gepresteerde uren mee opgenomen in het model¹⁰.

Tabel 2: Overzicht risico-indicatoren WBM

INDICATOR	OMSCHRIJVING
werkdruk	mate van arbeidsbelasting vanuit kwantitatieve taakeisen, zoals werkvolume, werktempo en deadlines
emotionele belasting	mate van arbeidsbelasting vanuit contactuele taakeisen zoals bij omgang met klanten (patiënten, leerlingen) of coördinatie-opdrachten
taakvariatie	mate waarin de functie-inhoud een afwisselend takenpakket omvat en beroep doet op vaardigheden van de werknemers
arbeidsomstandigheden	mate waarin zelfstandige ondernemers blootgesteld worden aan fysieke inconvenianten in de werkomgeving en lichamelijke belasting
aantal gewerkte uren	gemiddeld aantal uren per week

Voor elk van de vier werkbaarheidsaspecten is het logistisch model opnieuw getoetst en een dubbele regressieanalyse uitgevoerd. Bij de aanvang van de toetsing worden voor elk van de vier te verklaren werkbaarheidsindicatoren telkens de vijf kenmerken van de arbeidssituatie in het model opgenomen en dit onder controle van de deelgroep waarin respondenten zich bevinden. In het gepresenteerde model worden enkel die kenmerken weergegeven die een significant verschil maken.

3. Risicoprofiel voor de zelfstandige ondernemer

Om de relatie tussen de arbeidssituatie en de werkbaarheidsproblematiek op een genuanceerder wijze in beeld te brengen wordt voor de zelfstandige ondernemer een

⁹ 'Methodologische nota, beschrijving en vergelijking van de methodologie van de werkbaarheidsmonitor werknemers 2004-2007-2010-2013 en zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013', Brussel, SERV/ Stichting Innovatie & Arbeid, 2013.

¹⁰ Voor het aantal gewerkte uren wordt een onderscheid gemaakt tussen zelfstandige ondernemers met maximaal 50 gewerkte uren en zelfstandige ondernemers met meer dan 50 uur.

profiel uitgetekend dat voor psychische vermoeidheid en werk-privé-balans¹¹ het differentieel belang aanduidt van de onderscheiden risico-indicatoren.

Hiervoor worden de resultaten van de logistische regressie van stap 2 (odds ratio's voor de vier werkbaarheidsindicatoren) in verband gebracht met de omvang van de probleemgroep voor elk van de vijf risico-indicatoren.

De ernst van het risico hangt immers zowel samen met de omvang (aandeel van de zelfstandige ondernemers waarvoor het kenmerk problematisch is) als met de impact (sterkte van het effect of mate van bijdrage tot de problematiek). Een voorbeeld: hoge werkdruk is een ernstig probleem voor psychische vermoeidheid omdat hoge werkdruk bij een groot deel van de zelfstandige ondernemers voorkomt en bovendien de kans op psychische vermoeidheidsproblemen aanzienlijk doet toenemen.

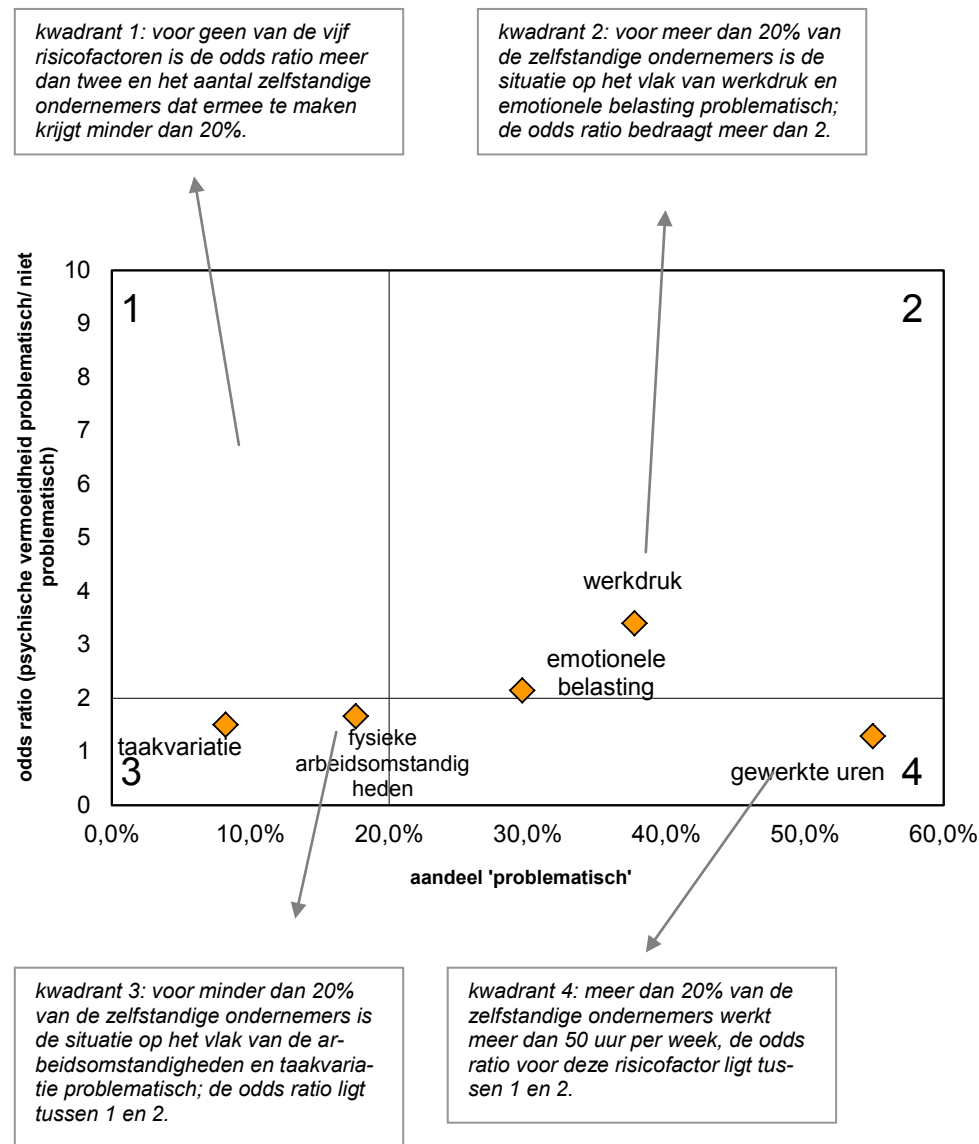
De resultaten van deze analyse zijn grafisch voorgesteld in een spreidingsdiagram met vier kwadranten:

- kwadrant 1: voor $\leq$ dan 20% van de zelfstandige ondernemers is het kenmerk van de arbeidssituatie problematisch (lage frequentie) en de odds ratio bedraagt meer dan 2 (hoge odds ratio)
- kwadrant 2: voor $>$ dan 20% van de zelfstandige ondernemers is het kenmerk van de arbeidssituatie problematisch (hoge frequentie) en de odds ratio bedraagt meer dan 2 (hoge odds ratio)
- kwadrant 3: voor $\leq$ dan 20% van de zelfstandige ondernemers is het kenmerk van de arbeidssituatie problematisch (lage frequentie) en de odds ratio bedraagt minder dan 2 (lage odds ratio)
- kwadrant 4: voor $>$ dan 20% van de zelfstandige ondernemers is het kenmerk van de arbeidssituatie problematisch (hoge frequentie) en de odds ratio bedraagt minder dan 2 (lage odds ratio).

Het is duidelijk dat de risicofactoren die voorkomen in het kwadrant 2 het meest ernstig zijn en deze uit het kwadrant 3 het minst. Voor kwadrant 1 en 4 is het moeilijk om een rangorde aan te geven. Het gaat telkens over risicofactoren die ofwel door hun hoge odds ratio ofwel door hun hoge frequentie als ernstig kunnen beschouwd worden.

¹¹ Omdat het risico op problematisch welbevinden in het werk of problematische leermogelijkheden bij de zelfstandige ondernemers zeer beperkt is, wordt voor deze werkbaarheidsindicatoren het risicoprofiel niet visueel voorgesteld.

Leeswijzer spreidingsdiagram

Hoofdstuk 2: Psychische vermoeidheid

Van de zelfstandige ondernemers wonend in het Vlaamse gewest is 33,4% problematisch psychisch vermoeid. In absolute cijfers gaat het om 110.000 zelfstandige ondernemers. Deze zelfstandige ondernemers moeten abnormaal lang recupereren van hun arbeidsprestaties en lopen daardoor een verhoogd risico op gezondheidsproblemen.

Ten opzichte van 2007 is het aandeel van de zelfstandige ondernemers dat psychisch vermoeid is, significant gedaald.

In de onderstaande analyses wordt ingezoomd op verschillen tussen deelgroepen en wordt nagegaan hoe psychische vermoeidheid verklaard kan worden door risico's in de arbeidssituatie. Voor de zelfstandige ondernemer wordt een risicoprofiel geschetst.

1. Vergelijking van deelgroepen voor psychische vermoeidheid

Tabel 3: Kenmerken van de deelgroepen en problematische psychische vermoeidheid, 2007-2010-2013

Achtergrondkenmerken	odds ratio (2007-2010-2013)	95% betrouwbaarheids- interval
Ondernemingsomvang		
geen personeel	R	
wel personeel	1,31***	1,19 - 1,45
Leeftijdsgroep		
- 30 j.	R	
30 - 39 j.	0,95	0,79 - 1,15
40 - 49 j.	0,99	0,82 - 1,18
50 - 54 j.	0,84	0,68 - 1,03
55 + j.	0,80*	0,65 - 0,97
Sector		
landbouw	0,79**	0,67 - 0,94
handel	0,95	0,85 - 1,07
bouw	1,14*	1,01 - 1,28
horeca	1,25**	1,06 - 1,48
vrije beroepen	1,17**	1,06 - 1,29
transport en productie van metaal	0,92	0,77 - 1,09
andere	0,86**	0,78 - 0,95

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square=92,422, df=13, sig=0,000, N=7.553;

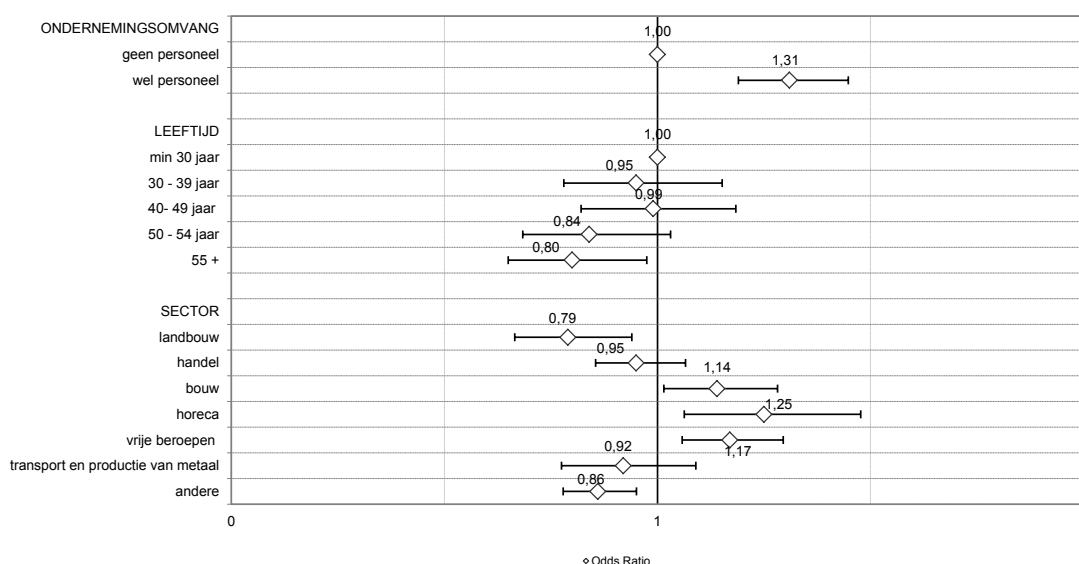
Leeswijzer: De kansverhouding 'psychische vermoeidheid problematisch/niet-problematisch' voor de zelfstandige ondernemers met personeel is 1,31 keer deze kansverhouding voor de zelfstandige ondernemers zonder personeel. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 1,19-1,45.

Van de zeven getoetste kenmerken zijn er drie significant. De hoogste odds ratio vinden we voor ondernemingsdimensie. Ook leeftijd en sector zijn, zij het in mindere mate, significant. Dit betekent dat zelfstandige ondernemers met personeel een hoger risico lopen op psychische vermoeidheid dan zelfstandigen zonder personeel. De sectoren van de bouw, de horeca en de vrije beroepen lopen in vergelijking met het gewogen sectorgemiddelde meer risico, de landbouw en de 'andere' minder. Ten opzichte van de min 30 jaar is enkel voor de 55+ het risico op psychische vermoeidheid lager.

De variabele meting blijft in dit model overeind. Dat wil zeggen dat onder controle van de andere achtergrondvariabelen, de kans op de psychische vermoeidheid bij de zelfstandige ondernemers in 2013 lager ligt dan in 2007¹².

De resultaten zijn in onderstaande figuur grafisch weergegeven.

Figuur 4: Invloed van de achtergrondvariabelen op psychische vermoeidheid, 2007-2010-2013

2. Belang van de arbeidssituatie als oorzaak van psychische vermoeidheid

In het tweede deel van de analyse worden de kenmerken van de arbeidssituatie gerelateerd aan de afhankelijke variabele, psychische vermoeidheid. Er wordt een regressieanalyse uitgevoerd waarbij 'psychische vermoeidheid' gedichotomiseerd is als 'problematisch versus niet-problematisch'. In de analyse worden de verschillen tussen

¹² Referentie 2007, odds 2010 1,070 (0,942-1,216), odds 2013 0,880 (0,785-0,987)

deelgroepen onder controle gehouden¹³. Uit de analyse blijkt dat alle vijf getoetste kenmerken significant blijken in het multivariate model, en dus elk op zich een risico-factor vormen.

Tabel 4: Kenmerken van de arbeidssituatie en problematische psychische vermoeidheid: percentages en odds ratio's, 2007-2010-2013

Kenmerken van de arbeidssituatie	logistische regressie problematisch versus niet-problematisch (2007-2010-2013)	
	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval
Werkdruk		
geen hoge werkdruk	R	
hoge werkdruk	3,40***	3,04-3,80
Emotionele belasting		
geen emotioneel belastend werk	R	
emotioneel belastend werk	2,14***	1,90-2,41
Taakvariatie		
voldoende	R	
onvoldoende	1,50***	1,23-1,83
Arbeidsomstandigheden		
niet belastend	R	
belastend	1,66***	1,44-1,92
Gewerkte uren		
maximaal 50 uur	R	
meer dan 50 uur	1,29***	1,15-1,45

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square: 1004,974 df=8, sig=0,000, N=6.830;

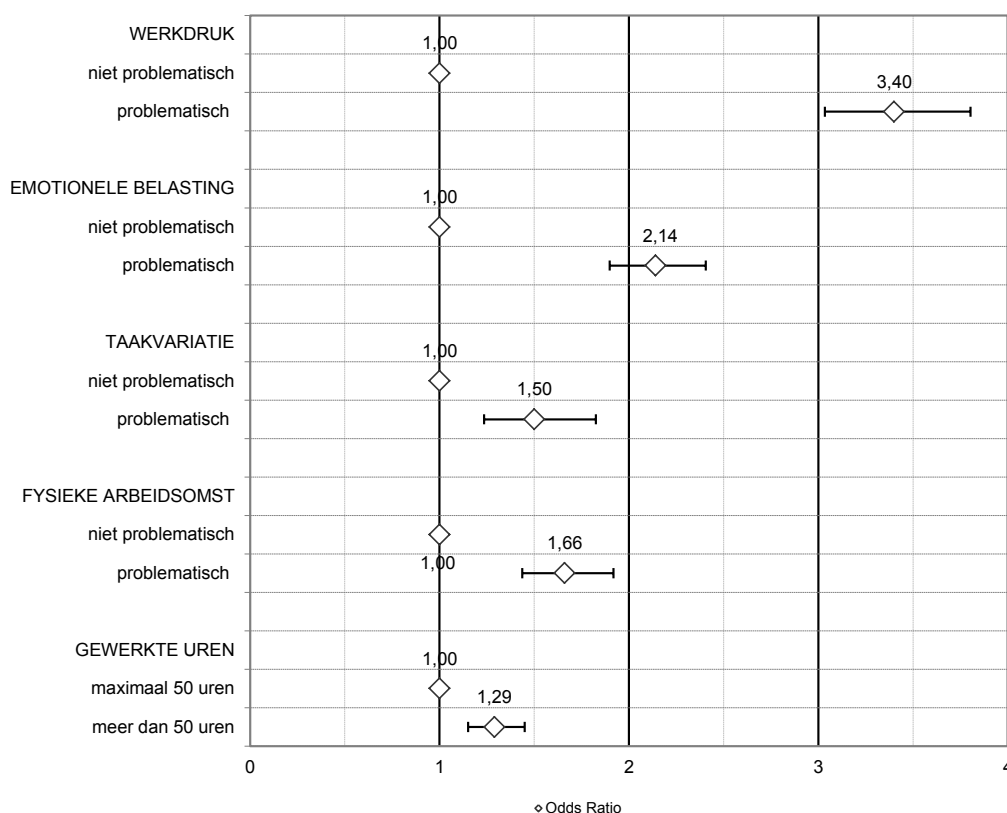
Leeswijzer: De kansverhouding 'psychische vermoeidheid' problematisch/niet-problematisch voor zelfstandige ondernemers in een arbeidssituatie met hoge werkdruk is 3,40 keer deze kansverhouding van de zelfstandige ondernemers in een arbeidssituatie met een acceptabele werkdruk. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 3,04-3,80.

¹³ In het model voor psychische vermoeidheid is enkel opleidingsniveau en geslacht significant.

De analyse 'problematisch/ niet-problematisch' laat de hoogste odds ratio zien voor werkdruk. Bij zelfstandige ondernemers die onder een hoge werkdruk presteren is de kansverhouding meer dan drie keer deze van collega's in arbeidssituaties met een acceptabel werkdrukpeil. Het gaat hier om het zogenoemde 'zuivere effect' omdat de andere predictoren in het model (verschillen tussen deelgroepen en de overige vier risicofactoren) onder controle gehouden worden in de regressieanalyse. De odds ratio voor emotionele belasting komt in rangorde op de tweede plaats. De kansverhouding van zelfstandige ondernemers met emotioneel belastend werk is ongeveer twee keer deze van zelfstandige ondernemers die geen emotioneel belastend werk hebben. Lagere odds ratio's gelden voor onvoldoende taakvariatie, fysieke arbeidsomstandigheden en gewerkte uren.

In onderstaande figuur worden de resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 5: Invloed risicofactoren op psychische vermoeidheid, 2007-2010-2013

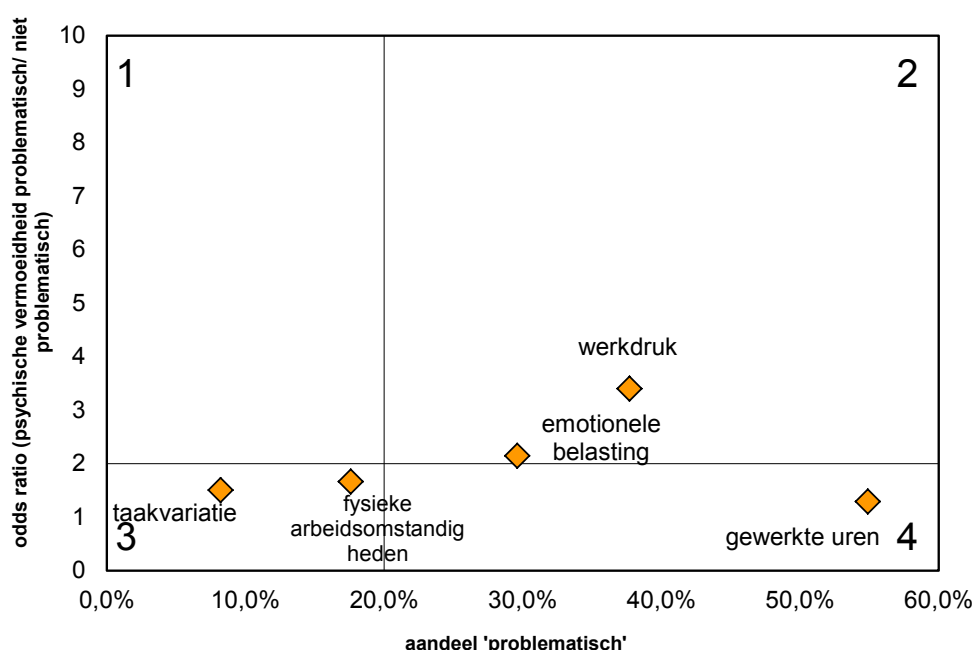

3. Risicoprofiel 'psychische vermoeidheid' voor de Vlaamse zelfstandige ondernemer

Door de informatie (odds ratio's voor kenmerken van de arbeidssituatie) uit de multivariate analyse samen te brengen met frequentiegegevens (% van zelfstandige ondernemers dat psychisch vermoeid is) wordt voor de 'gemiddelde' Vlaamse zelfstandige ondernemer een profiel uitgetekend dat schematisch de ernst van de risico's (uit de arbeidssituatie) ten aanzien van psychische vermoeidheid in beeld brengt. In het profiel worden vier groepen (kwadranten in de figuur) onderscheiden:

- hoge odds ratio (> 2) en lage frequentie ($\leq 20\%$): kwadrant 1
- hoge odds ratio (> 2) en hoge frequentie ($> 20\%$): kwadrant 2
- lage odds ratio (< 2) en lage frequentie ($\leq 20\%$): kwadrant 3
- lage odds ratio (< 2) en hoge frequentie ($> 20\%$): kwadrant 4

Figuur 6: Risico-indicatoren voor psychische vermoeidheid voor de Vlaamse zelfstandige ondernemer, odds ratio's en %, 2013

Kwadrant 1 bevat geen risicofactoren.

Emotionele belasting en hoge werkdruk zijn de twee belangrijkste risicofactoren in de arbeidssituatie (**kwadrant 2**). Beiden komen én vaak voor én verhogen aanzienlijk de kans op problematische psychische vermoeidheid. Van alle Vlaamse zelfstandige ondernemers werkt bijna 40% onder hoge werkdruk en heeft meer dan één op vier emotioneel belastend werk. Voor beide kenmerken is de odds ratio hoger dan 2.

In het **kwadrant 3** situeert zich de risicofactor belastende arbeidsomstandigheden en taakvariatie. Van de Vlaamse zelfstandige ondernemers werkt 17,6% in belastende arbeidsomstandigheden. Voor deze zelfstandige ondernemers is de kansverhouding op problemen met psychische vermoeidheid 1,7 keer deze van zelfstandige ondernemers die niet onder belastende arbeidsomstandigheden moeten werken. Van de Vlaamse zelfstandige ondernemers heeft een kleine minderheid namelijk 8,2% onvoldoende taakvariatie. Voor deze zelfstandige ondernemers is de kansverhouding op problemen met psychische vermoeidheid meer dan anderhalve keer deze van zelfstandige ondernemers die met voldoende taakvariatie.

Meer dan 50 uur gewerkt per week (**kwadrant 4**) is een risicofactor die bij meer dan de helft van de Vlaamse zelfstandige ondernemers voorkomt en de kans verhoogt op pro-

blematische psychische vermoeidheid, zonder dat er evenwel sprake is van een verdubbeling van de kansverhouding (odds voor gewerkte uren is 1,2).

Hoofdstuk 3: Welbevinden in het werk

Voor 8,4% van de zelfstandige ondernemers wonend in het Vlaamse gewest is de situatie op het vlak van het welbevinden in het werk problematisch. In absolute cijfers gaat het om zo'n 28.000 zelfstandige ondernemers. Zij ervaren hun werk niet (langer) als boeiend en zijn nauwelijks intrinsiek gemotiveerd bij de normale taakuitvoering. Ten opzichte van de voorbije metingen evolueert dit aandeel niet significant.

In de onderstaande analyses wordt ingezoomd op verschillen tussen deelgroepen op de arbeidsmarkt en wordt nagegaan hoe problemen met welbevinden in het werk verklaard kunnen worden door risico's in de arbeidssituatie.

1. Vergelijking van deelgroepen voor welbevinden in het werk

Tabel 5: Kenmerken van de deelgroepen en problematisch welbevinden in het werk: percentages en odds ratio's¹⁴, 2007-2010-2013

Achtergrondkenmerken	odds ratio (2007-2010-2013)	95% betrouwbaarheids- interval
Toekomstig niveau van activiteit		
geen sterke groei	R	
sterke groei	0,37***	0,25 - 0,55
Ondernemingsomvang		
geen personeel	R	
wel personeel	0,81*	0,68 - 0,96
Sector		
landbouw	0,92	0,69 - 1,24
handel	1,01	0,84 - 1,22
bouw	0,85	0,69 - 1,05
horeca	1,78***	1,41 - 2,25
vrije beroepen	0,79*	0,65 - 0,95
transport en productie van metaal	1,16	0,88 - 1,52
andere	0,78**	0,65 - 0,93

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

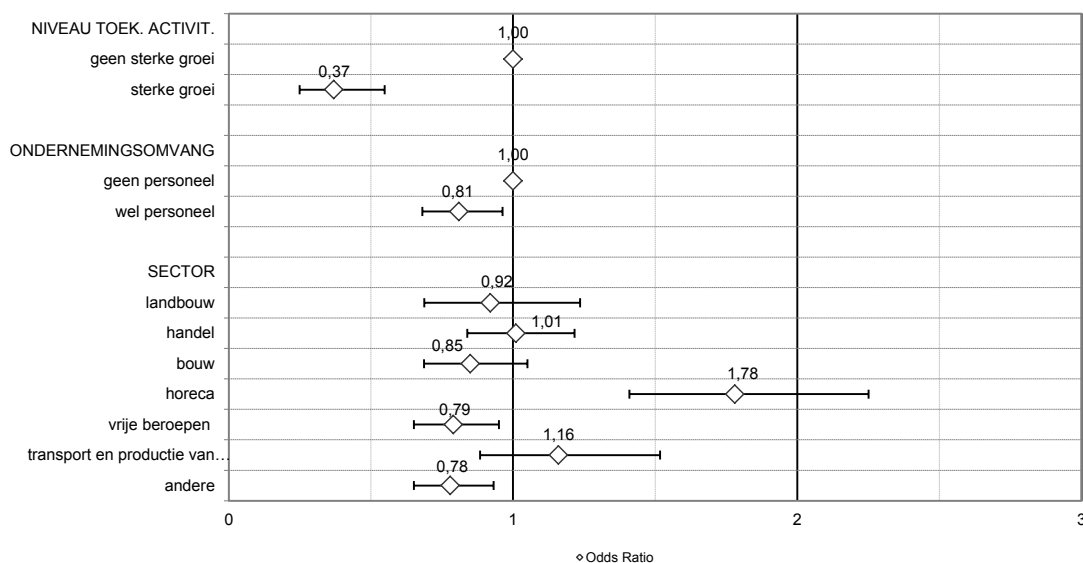
Modelfit : chi-square: 73,905, df=8, sig=0,000, N=7.210

Leeswijzer: De kansverhouding 'problematisch/niet-problematisch' is voor sterke groeiers 0,37 keer deze van de andere zelfstandige ondernemers. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 0,25-0,55.

¹⁴ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken.

In de multivariate analyses zijn er telkens slechts drie (van de acht getoetste) kenmerken significant: nl. sector, ondernemingsomvang en niveau van de toekomstige activiteit.

Figuur 7: Invloed van de achtergrondvariabelen op welbevinden in het werk , 2007-2010-2013

Het risico op problemen met welbevinden ligt lager voor de zelfstandige ondernemers die in de nabije toekomst denken aan een sterke groei of uitbreiding van de activiteit. Bij de sectoren zien we afwijkende scores voor de vrije beroepen en 'andere sectoren' (minder risico op problemen met welbevinden) en voor de horeca (meer risico op problemen met welbevinden).

2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met welbevinden in het werk

In het tweede deel van de analyse worden de kenmerken van de arbeidssituatie gerelateerd aan de afhankelijke variabele, welbevinden in het werk. Er wordt een regressieanalyse uitgevoerd waarbij 'welbevinden in het werk' gedichotomiseerd is als 'problematisch versus niet-problematisch'. In deze analyse worden de verschillen tussen deelgroepen onder controle gehouden¹⁵. Uit de analyse blijkt dat vier van de vijf getoetste kenmerken significant blijven in het multivariate model, en dus elk op zich een risicofactor vormen.

¹⁵ In het model zijn de achtergrondvariabelen sector, geslacht en toekomstig niveau van de activiteit significant.

Tabel 6: Kenmerken van de arbeidssituatie en problematisch welbevinden: percentages en odds ratio's¹⁶, 2007-2010-2013

	logistische regressie problematisch versus niet-problematisch (2007-2010-2013)	
Kenmerken van de arbeidssituatie	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval
Werkdruk		
geen hoge werkdruk	R	
hoge werkdruk	2,37***	1,96 - 2,88
Emotionele belasting		
geen emotioneel belastend werk	R	
emotioneel belastend werk	1,83***	1,50 - 2,23
Taakvariatie		
voldoende	R	
onvoldoende	5,19***	4,11 - 6,55
Fysieke arbeidsomstandigheden		
voldoende	R	
onvoldoende	1,46**	1,16 - 1,82

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square: 377,912; df=12, sig=0,000, N=6.965

Leeswijzer: De kansverhouding (problematisch/niet-problematisch) voor zelfstandige ondernemers met een hoge werkdruk is meer dan 2007 2 keer deze van de zelfstandige ondernemers in een arbeidssituatie met acceptabele werkdruk. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 1,96-2,88.

Het belang van deze risicofactoren weerspiegelt zich in de odds ratio's van het multivariate model. De analyse waarbij gedichotomiseerd is naar problematisch versus niet-problematisch welbevinden laat de hoogste odds zien voor taakvariatie.

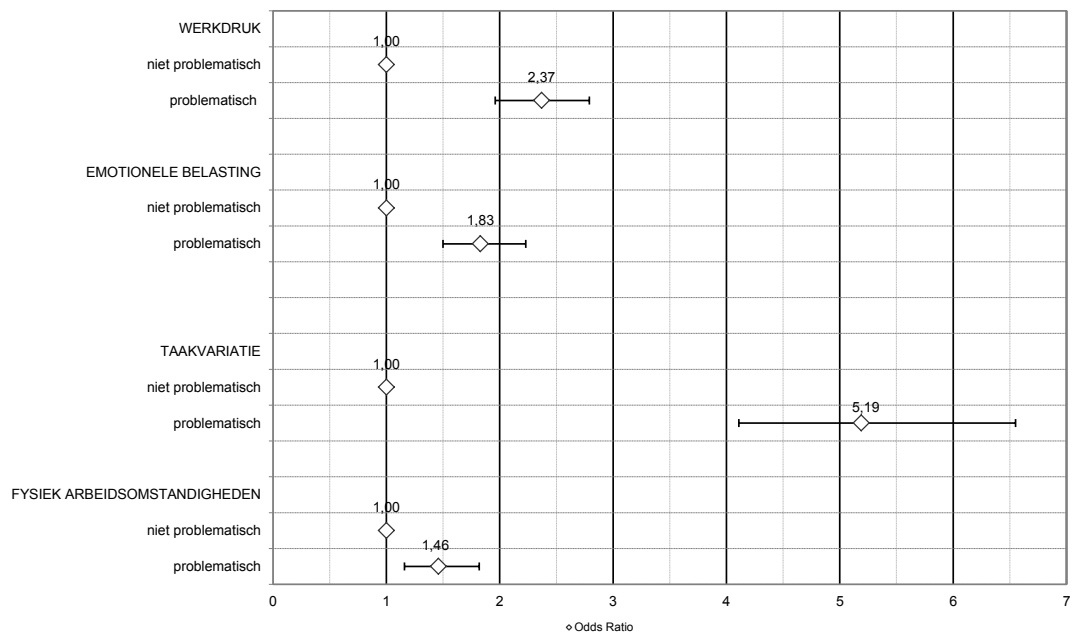
Bij zelfstandige ondernemers met onvoldoende taakvariatie is de odds meer dan vijf zeven keer deze van collega's met voldoende taakvariatie. Het gaat hier om het zogenoemde 'zuivere effect' omdat de andere predictoren in het model (verschillen tussen deelgroepen en de overige risicofactoren) onder controle gehouden worden in de analyse. De odds ratio voor werkdruk komt in rangorde op de tweede plaats. De kansverhouding van zelfstandige ondernemers die presteren onder hoge werkdruk is meer dan twee keer deze van de zelfstandige ondernemers die niet onder hoge werkdruk preste-

¹⁶ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken

ren. De laagste odds vinden we voor emotionele belasting (1,83) en voor fysieke arbeidsomstandigheden (1,46).

In onderstaande figuur worden de resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 8: invloed risicofactoren op welbevinden, 2007-2010-2013

Hoofdstuk 4: Leermogelijkheden

Bij 4,7% van de zelfstandige ondernemers is de arbeidssituatie problematisch op het vlak van leermogelijkheden. In absolute cijfers gaat het om zo'n 15.500 zelfstandige ondernemers die te weinig mogelijkheden tot competentie-ontwikkeling hebben en hierdoor hun inzetbaarheid op langere termijn gehypothekeerd zien. Het aandeel zelfstandige ondernemers die zich bevinden in een problematische situatie op het vlak van leermogelijkheden is tussen de verschillende metingen niet significant gewijzigd.

In de onderstaande analyses wordt ingezoomd op verschillen tussen deelgroepen en wordt nagegaan hoe problemen met leermogelijkheden verklaard kunnen worden door risico's in de arbeidssituatie.

1. Vergelijking van deelgroepen op de arbeidsmarkt voor leermogelijkheden

Tabel 7: Kenmerken van deelgroepen en problematische leermogelijkheden: percentages en odds ratio's¹⁷, 2007-2010-2013

Achtergrondkenmerken	odds ratio (2007-2010-2013)	95% betrouwbaarheids- interval
Opleidingsniveau		
lager secundair	R	
hoger secundair	0,54***	0,41 - 0,71
hoger onderwijs	0,33***	0,24 - 0,46
Toekomstig niveau van activiteit		
geen sterke groei	R	
sterke groei	0,12***	0,04 - 0,32
Geslacht		
man	R	
vrouw	1,75***	1,37 - 2,23
Organisatieomvang		
geen personeel	R	
personeel	0,63***	0,49 - 0,80
Gezinssituatie		
alleenstaande, geen kinderen	R	
met partner geen job, geen kinderen	1,24	0,74 - 2,07
met partner met job, geen kinderen	0,61*	0,40 - 0,91
alleenstaande met kinderen	0,58	0,30 - 1,13
met partner geen job, met kinderen	0,48*	0,24 - 0,95
tweeverdieners met kinderen	0,86	0,61 - 1,22
sector		
landbouw	0,91	0,63 - 1,33
handel	1,50***	1,20 - 1,88
bouw	0,40***	0,27 - 0,60
horeca	3,05***	2,32 - 4,02
vrije beroepen	0,43***	0,28 - 0,64
transport en productie van metaal	1,96***	1,43 - 2,70
andere	0,72*	0,55 - 0,93

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square: 318,055 df=16, sig=0,000, N=6768

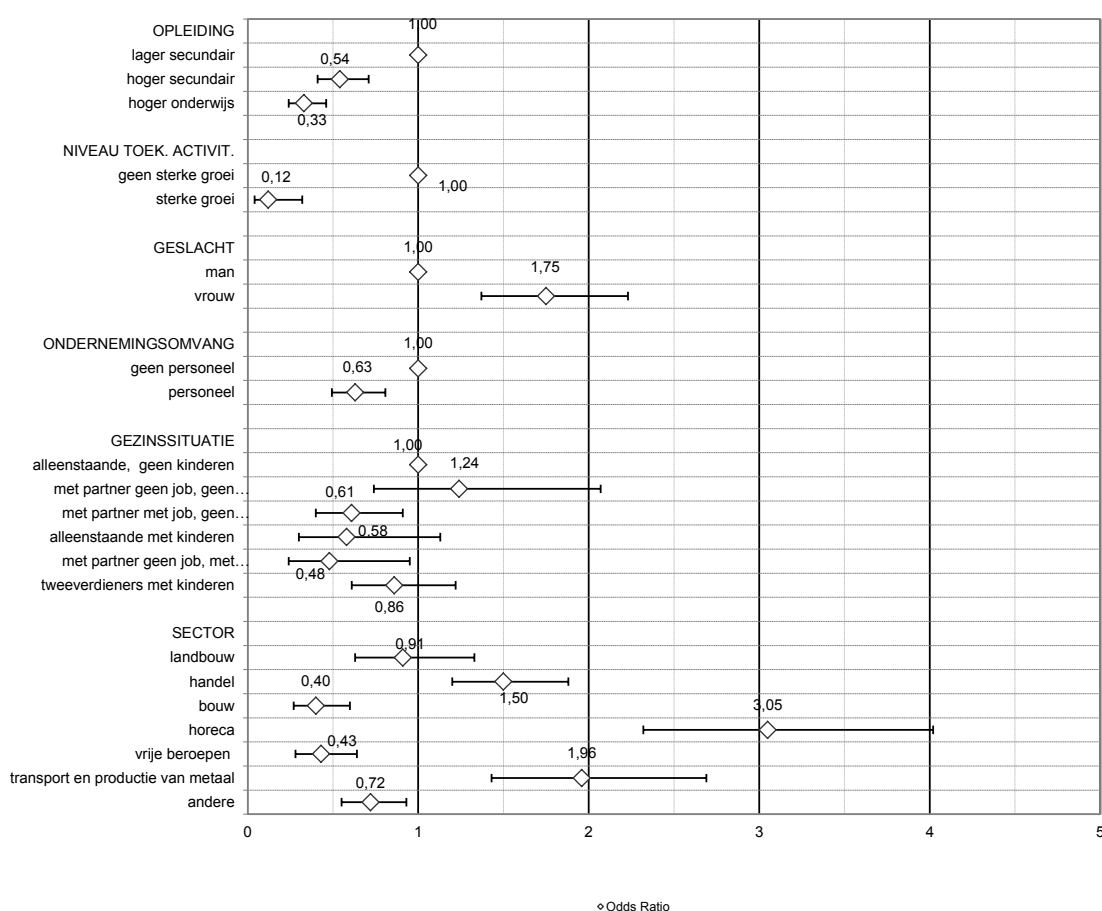
Leeswijzer: De kansverhouding (problematisch/niet-problematisch) voor vrouwen is 1,75 keer deze van de mannen. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 1,37-2,23.

¹⁷ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken.

Op basis van de multivariate analyse zien we een significant verschil naar opleidingsniveau, toekomstig niveau van activiteit, geslacht, sector, gezinssituatie en ondernemingsgrootte.

De resultaten voor de toetsing zijn grafisch weergegeven in onderstaande figuur.

Figuur 9: Invloed van de achtergrondvariabelen op leermogelijkheden, 2007-2010-2013

Het aandeel zelfstandige ondernemers met een problematische situatie op het vlak van leermogelijkheden neemt af met het genoten opleidingsniveau. Hoe hoger het opleidingsniveau, hoe kleiner de odds ratio voor problemen met leermogelijkheden.

Sterke groeiers lopen een kleiner risico op problemen met leermogelijkheden dan zelfstandige ondernemers met minder sterke groeiverwachtingen. De kansverhouding 'problematisch/niet-problematisch' voor de sterke groeiers is 0,12 keer deze van de andere zelfstandige ondernemers¹⁸.

¹⁸ Omgekeerd geformuleerd betekent dit dat ondernemers met een minder sterke groeiverwachting tegenover de ondernemers met sterke groeiverwachting een odds hebben van 8,45 (betrouwbaarheidsinterval 3,13-22,83)

Vrouwelijke zelfstandige ondernemers lopen meer risico op problemen met leermogelijkheden dan hun mannelijke collega's. Bij de vrouwen is de kansverhouding 'problematisch/ niet-problematisch' voor leermogelijkheden 1,75 keer deze voor de mannen.

De risico's verschillen tussen de sectoren. In de bouwsector, de vrije beroepen en de andere 'sectoren' is het risico beperkter dan het sectorgemiddelde, terwijl we voor de handel, de horeca en de sector van 'transport en productie van metaal' een groter dan gemiddeld risico vaststellen.

Zelfstandige ondernemers met personeel lopen minder risico op het vlak van leermogelijkheden dan hun collega's die geen personeel in dienst hebben. Tegenover de alleenstaande zelfstandige ondernemers lopen de zelfstandige ondernemers met partner met job (geen kinderen) en de zelfstandige ondernemers met partner zonder job (met kinderen) minder risico.

2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met leermogelijkheden

In het tweede deel van de analyse worden de kenmerken van de arbeidssituatie gerelateerd aan de afhankelijke variabele, leermogelijkheden. Er wordt een regressieanalyse uitgevoerd waarbij 'leermogelijkheden' gedichotomiseerd is als 'problematisch versus niet-problematisch'. In deze analyses worden de verschillen tussen deelgroepen onder controle gehouden¹⁹.

Uit de analyse blijkt dat slechts één van de vijf kenmerken significant blijft in het multivariate model, nl. taakvariatie.

Tabel 8: Kenmerken van de arbeidssituatie en problematisch leermogelijkheden: percentages en odds ratio's²⁰, 2007-2010-2013

	logistische regressie problematisch versus niet-problematisch 2007-2010-2013	
Kenmerken van de arbeidssituatie	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval
Taakvariatie		
voldoende	R	
onvoldoende	10,84***	8,24 - 13,76

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square: 611,6853, df=21, sig=0,000, N=6.745

¹⁹ In het model voor leermogelijkheden zijn geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, niveau toekomstige activiteit, organisatieomvang, gezinssituatie en sector significant.

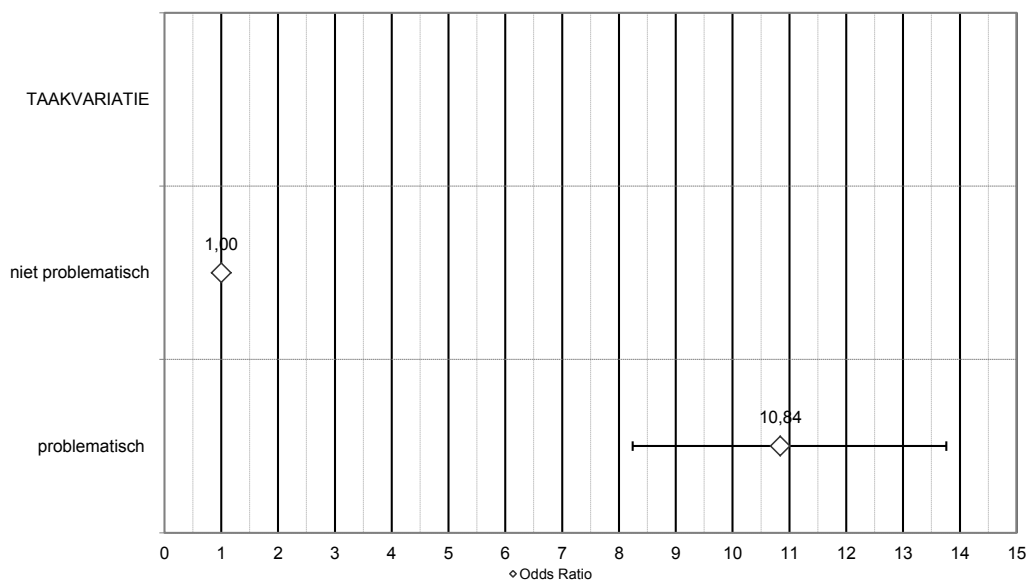
²⁰ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken.

Leeswijzer: De kansverhouding (problematisch/ niet-problematisch) voor zelfstandige ondernemers met onvoldoende taakvariatie is 10,84 keer deze van zelfstandige ondernemers met voldoende taakvariatie. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 8,24-13,75.

Het belang van deze risicofactor weerspiegelt zich ook in de odds ratio's van het multivariate model. De analyse waarbij gedichotomiseerd is naar problematisch versus niet-problematisch laat een hoge odds zien voor taakvariatie. Bij zelfstandige ondernemers in arbeidssituaties met onvoldoende taakvariatie is de kansverhouding problematisch/niet-problematisch meer dan tien keer deze van collega's in arbeidssituaties met voldoende taakvariatie. Het gaat hier om het zogenoemde 'zuivere effect' omdat de andere predictoren in het model (verschillen tussen deelgroepen en de vijf overige risicofactoren) in de regressieanalyse onder controle gehouden worden.

In onderstaande figuur worden de resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 10: Invloed risicofactoren op leermogelijkheden, 2007-2010-2013

Hoofdstuk 5: Werk-privé-balans

Bij 31,6% van de zelfstandige ondernemers in het Vlaamse gewest is de werk-privé-balans problematisch. In absolute cijfers gaat het om 105.000 zelfstandige ondernemers. Bij deze zelfstandige ondernemers stellen de job-eisen systematisch combinatieproblemen ten aanzien van het gezin en/of het sociaal leven. Ten opzichte van 2007 is dit aandeel gedaald.

In de onderstaande analyses wordt ingezoomd op verschillen tussen deelgroepen en wordt nagegaan hoe een problematische werk-privé-balans verklaard kan worden door risico's in de arbeidssituatie. Voor de zelfstandige ondernemer wordt een risicoprofiel geschetst.

1. Deelgroepen op de arbeidsmarkt voor werk-privé-balans

Tabel 9: Kenmerken van de deelgroepen en problematische werk-privé-balans: percentages en odds ratio's ²¹, 2007-2010-2013

	odds ratio (2007-2010-2013)	95% betrouwbaarheids- interval
Ondernemingsdimensie		
geen personeel	R	
wel personeel	1,49***	1,34 - 1,65
Leeftijdsgroep		
- 30 j.	R	
30 - 39 j.	1,1	0,89 - 1,37
40 - 49 j.	0,84	0,68 - 1,05
50 - 54 j.	0,67***	0,53 - 0,84
55 + j.	0,61***	0,48 - 0,77
Anciënniteit		
geen starter	R	
starters	0,75**	0,62 - 0,89
Gezinssituatie		
alleenstaande, geen kinderen	R	
met partner geen job, geen kinderen	0,95	0,70 - 1,27
met partner met job, geen kinderen	1,00	0,83 - 1,22
alleenstaande met kinderen	1,17	0,87 - 1,58
met partner geen job, met kinderen	1,50**	1,16 - 1,94
tweeverdieners met kinderen	1,35***	1,13 - 1,60
Opleidingsniveau		
lager secundair	R	
hoger secundair	0,93	0,80 - 1,08
hoger onderwijs	0,81*	0,69 - 0,96
sector		
landbouw	1	0,84 - 1,19
handel	0,94	0,84 - 1,05
bouw	0,98	0,87 - 1,12
horeca	1,40***	1,18 - 1,66
vrije beroepen	1,12	0,99 - 1,27
transport en productie van metaal	0,87	0,73 - 1,04
andere	0,79***	0,71 - 0,88

R = referentiegroep; * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

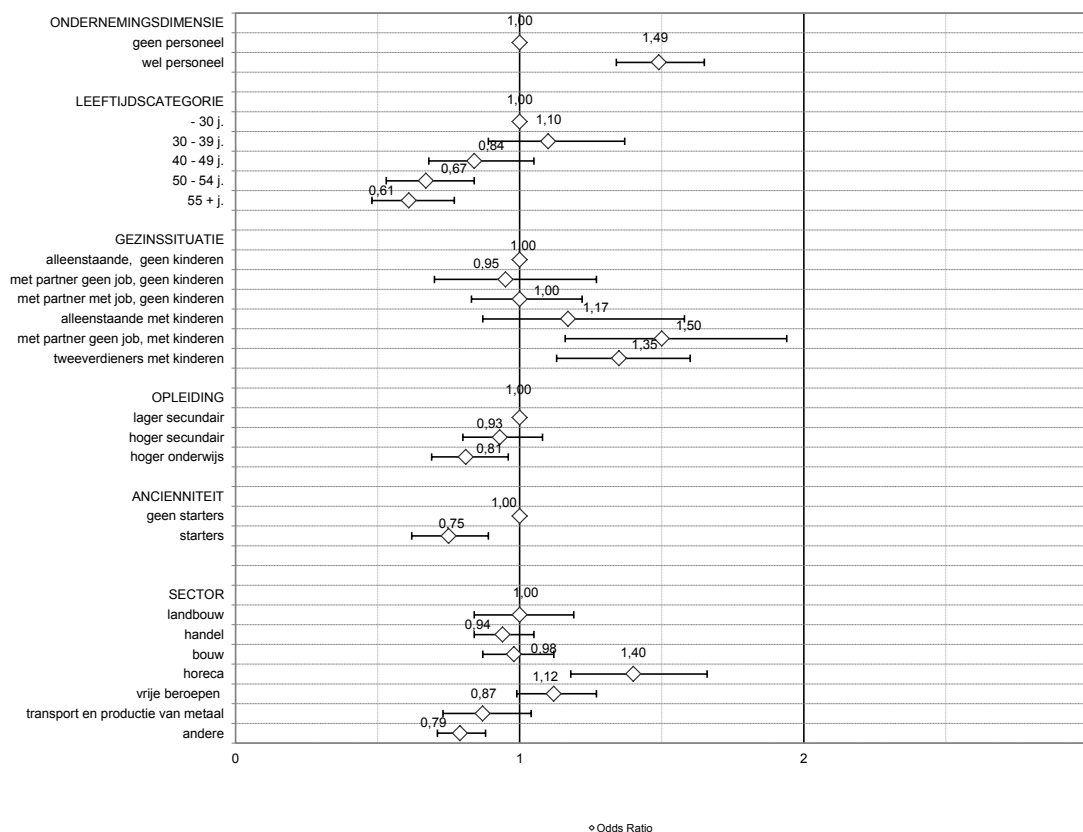
Modelfit : chi-square: 238,654, df=19, sig=0,000, N=7.277

Leeswijzer: De kansverhouding 'problematisch/ niet- problematisch' voor zelfstandige ondernemers met personeel is 1,49 keer deze voor de zelfstandige ondernemers zonder personeel. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 1,34 – 1,65.

²¹ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken.

In de multivariate analyse met de zes achtergrondkenmerken zijn vier achtergrondvariabelen significant: ondernemingsdimensie, anciënniteit, opleidingsniveau, leeftijdsgroep, gezinssituatie en sector.

Figuur 11: Invloed van de achtergrondvariabelen op werk-privé-balans, 2007-2010-2013

Zelfstandige ondernemers met personeel lijken meer risico te lopen om met een problematische werk-privé-balans geconfronteerd te worden hun collega's zonder personeel. Hun kansverhouding is 1,49 keer deze van de zelfstandige ondernemers zonder personeel.

Met betrekking tot gezinssituatie laat de figuur met als referentie categorie alleenstaanden zonder kinderen een significant verschil zien voor de zelfstandige ondernemers met partner en kinderen.

De sector horeca wijkt af van het gemiddelde. De zelfstandige ondernemers uit deze sector lopen een significant hoger risico op problemen met de werk-privé-balans. Ook voor de 'andere sectoren' zien we een significante afwijking, zij het dan dat ze een lager risico lopen op problemen met de werk-privé-balans.

De opsplitsing naar leeftijdsgroep laat zien dat de oudere (50+) zelfstandige ondernemers ten opzichte van -30-jarigen een lager risico lopen op het vlak van problemen in de werk-privé-balans.

Zelfstandige ondernemers met een opleiding hoger onderwijs lopen minder risico op een problematische werk-privé-balans dan zelfstandige ondernemers met enkel een opleiding van ten hoogste lager secundair.

Startende ondernemers lopen minder risico op problemen met de werk-privébalans dan zelfstandige ondernemers die al langer aan de slag zijn.

2. Belang van de arbeidssituatie voor problemen met werk-privé-balans

In het tweede deel van de analyse worden de kenmerken van de arbeidssituatie gerelateerd aan de afhankelijke variabele, werk-privé-balans. Er wordt een regressieanalyse uitgevoerd waarbij 'werk-privé-balans' gedichotomiseerd is als 'problematisch versus niet-problematisch'. In deze analyse worden de verschillen tussen deelgroepen onder controle gehouden.²²

Uit de analyse blijkt dat vier van de vijf getoetste kenmerken overeind blijven in het multivariate model: werkdruk, emotionele belasting, autonomie, ondersteuning door de directe leiding en arbeidsomstandigheden.

²² In het model voor werk-privé-balans zijn geslacht, opleidingsniveau, leeftijdscategorie en gezinssituatie significant.

Tabel 10: Risicofactoren in de arbeidssituatie en problematisch werk-privé-balans: percentages en odds ratio's²³, 2007-2010-2013

Kenmerken van de arbeidssituatie	logistische regressie problematisch versus niet-problematisch (2007-2010-2013)	
	odds ratio	95% betrouwbaarheidsinterval
Werkdruk		
geen hoge werkdruk	R	
hoge werkdruk	3,89***	3,45- 4,38
Emotionele belasting		
geen emotioneel belastend werk	R	
emotioneel belastend werk	2,31***	2,04-2,63
Arbeidsomstandigheden		
niet belastend	R	
belastend	1,48***	1,27-1,72
gewerkte uren		
maximaal 50 uur	R	
meer dan 50 uur	2,55***	2,25-2,90

R = referentiegroep, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$

Modelfit: chi-square: 1461.816, df=16, sig=0,000, N= 6.676

Leeswijzer: De kansverhouding problematisch/niet- problematisch is voor zelfstandige ondernemers die werken onder een hoge werkdruk 3,89 keer deze van de zelfstandige ondernemers die niet met een hoge werkdruk worden geconfronteerd. Het 95% betrouwbaarheidsinterval rond deze odds ratio is 3,45-4,38.

Het belang van de risicofactoren weerspiegelt zich in de odds ratio's van het multivariate model. De analyse voor problematisch versus niet-problematisch laat de hoogste odds zien voor werkdruk. Bij zelfstandige ondernemers die onder een hoge werkdruk presteren is de kansverhouding problematisch/niet-problematisch bijna vier keer deze van de collega's die niet met een hoge werkdruk geconfronteerd worden.

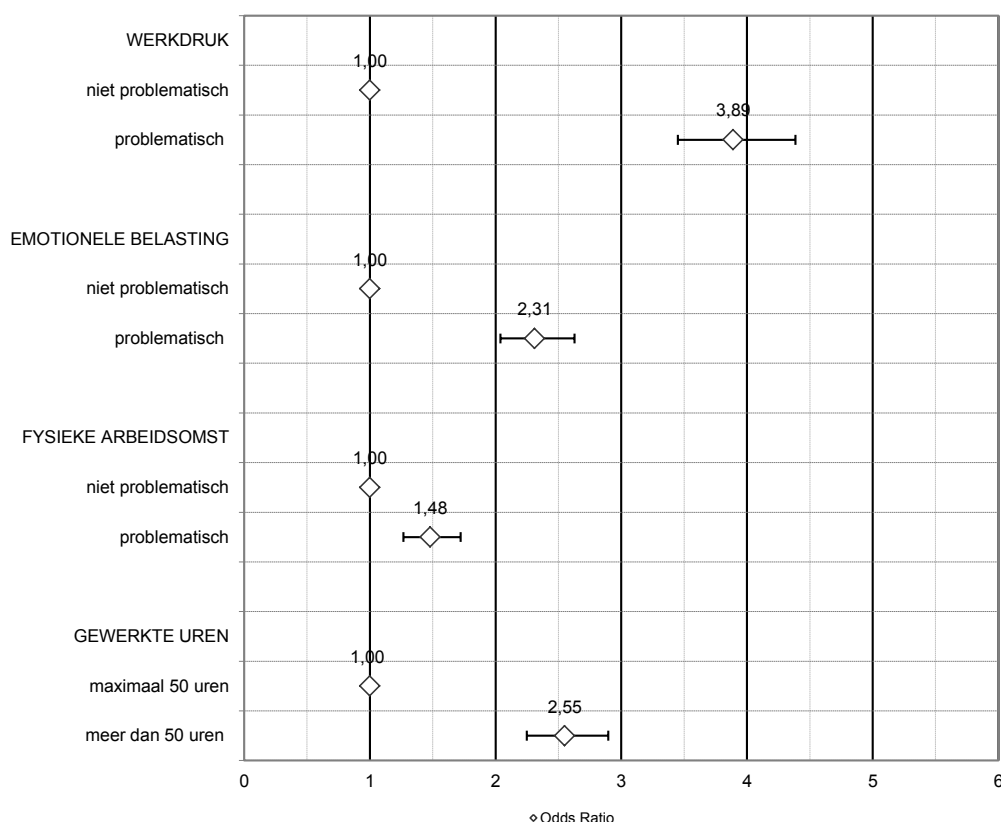
Het gaat hier om het zogenoemde 'zuivere effect' omdat de andere predictoren in het model (verschillen tussen deelgroepen en de overige drie risicofactoren) onder controle gehouden worden in de regressieanalyse. De odds ratio voor lange werkdagen komt in rangorde op de tweede plaats. Bij zelfstandige ondernemers met een werkweek van gemiddeld meer dan 50 uur is de kansverhouding ongeveer 2,5 keer deze van zelfstandige ondernemers met een kortere gemiddelde werkweek. Zelfstandige onderne-

²³ In de tabel zijn enkel die kenmerken opgenomen die een significant verschil maken.

mers met emotioneel belastend werk hebben een kansverhouding die 2,3 keer hoger ligt dan werknemers dan zelfstandige ondernemers wiens werk op het vlak van emotionele belasting niet problematisch is. De laagste odds vinden we voor fysiek belastende arbeidsomstandigheden.

In onderstaande figuur worden de resultaten grafisch weergegeven.

Figuur 12: Invloed risicofactoren op werk-privé-balans, 2007-2010-2013

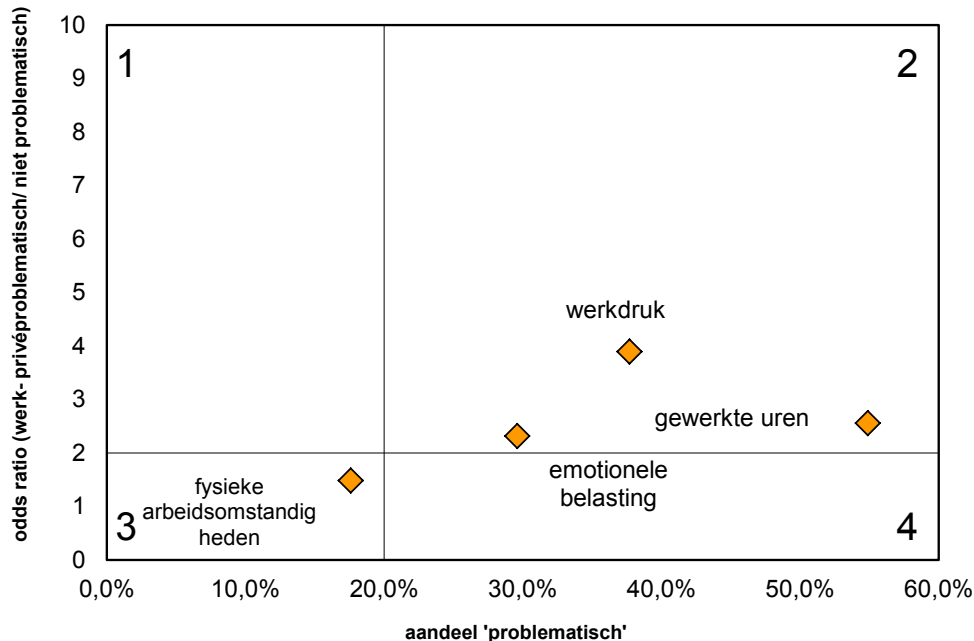
3. Risicoprofiel 'werk-privé-balans' voor de zelfstandige ondernemer

Door de informatie (odds ratio's voor kenmerken van de arbeidssituatie) uit de multivariate analyse samen te brengen met frequentiegegevens (% van zelfstandige ondernemers waarvoor de werk-privé-balans problematisch is) wordt voor de 'gemiddelde' Vlaamse zelfstandige ondernemer een profiel uitgetekend dat schematisch de ernst van de risico's (uit de arbeidssituatie) ten aanzien van de werk-privé balans in beeld brengt. In het profiel worden vier groepen (kwadranten in de figuur) onderscheiden:

- hoge odds ratio (> 2) en lage frequentie ($\leq 20\%$): kwadrant 1
- hoge odds ratio (> 2) en hoge frequentie ($> 20\%$): kwadrant 2
- lage odds ratio (< 2) en lage frequentie ($\leq 20\%$): kwadrant 3

- lage odds ratio (< 2) en hoge frequentie ($> 20\%$): kwadrant 4

Figuur 13: Risico-indicatoren voor werk-privé-balans voor de Vlaamse zelfstandige ondernemers, odds ratio's en %, 2013

Bij de zelfstandige ondernemer vormen hoge werkdruk, gewerkte uren en emotionele belasting de belangrijkste risicofactoren in de arbeidssituatie (**kwadrant 2**). Deze factoren komen niet alleen vaak voor, ze verhogen ook aanzienlijk de kans op een problematische situatie op het vlak van de werk-privé-balans.

In **kwadrant 3** situeert zich de risicofactor fysieke arbeidsomstandigheden. Deze komt voor bij minder dan 20% van de zelfstandige ondernemers (17,6%). Zelfstandige ondernemers met belastende arbeidsomstandigheden hebben een kansverhouding die 1,48 keer hoger ligt dan deze voor zelfstandige ondernemers die niet moeten werken onder belastende arbeidsomstandigheden.

Er bevinden zich geen risicofactoren in **kwadrant 1** en in **kwadrant 4**.

Besluit

In dit rapport wordt onderzocht in welke mate de werkbaarheidsproblemen hun oorzaak vinden in de arbeidssituatie van zelfstandige ondernemers. Vijf kenmerken werden in dit onderzoek als risicofactor betrokken: werkdruk, emotionele belasting, onvoldoende taakvariatie belastende arbeidsomstandigheden en aantal gewerkte uren. De analyse gebeurt onder controle van de relevante achtergrondkenmerken (zoals leeftijd, geslacht, sector) en met behulp van de techniek van logistische regressie. Deze werkwijze laat toe het zuivere risico-effect van een specifiek kenmerk van de arbeidssituatie te bepalen.

33,4% of 110.000 Vlaamse zelfstandige ondernemers worden geconfronteerd met **psychische vermoeidheidsproblemen**. Uit de analyse blijkt dat de vijf risicofactoren de kans op problematische psychische vermoeidheid doen toenemen, maar werkdruk vormt het meest ernstige risico. Bij zelfstandige ondernemers die onder hoge werkdruk presteren is de kansverhouding meer dan drie keer deze van de collega's die niet onder hoge werkdruk presteren. Ook emotionele belasting verhoogt in sterke mate het risico op psychische vermoeidheid. De kansverhouding van zelfstandige ondernemers die emotioneel belastend werk hebben is ongeveer twee keer deze van de zelfstandige ondernemers die geen emotioneel belastend werk hebben. De drie andere risicofactoren verhogen het risico op psychische vermoeidheid in beperktere mate (kansverhouding lager dan 2).

Bij 8,4% of 28.000 zelfstandige ondernemers is de arbeidssituatie op het vlak van **welbevinden in het werk** problematisch. Onvoldoende taakvariatie is hiervoor de sterkste risicofactor. Bij zelfstandige ondernemers die onvoldoende gevarieerde taken hebben is de kansverhouding 'problematisch/niet-problematisch' voor het welbevinden in het werk meer dan vijf keer deze van collega's die wel voldoende gevarieerde taken hebben. Ook hoge werkdruk is een risicoverhogende factor voor problemen met welbevinden in het werk. De kansverhouding van zelfstandige ondernemers met een hoge werkdruk is meer dan twee keer deze van de zelfstandige ondernemers voor wie de werkdruk acceptabel is. Ook emotionele belasting en fysieke arbeidsbelasting zijn –zij het in beperktere mate– een risicofactor voor problemen met welbevinden in het werk. Het aantal gewerkte uren vormt geen risicofactor voor welbevinden bij zelfstandige ondernemers.

4,7% of 15.500 de zelfstandige ondernemers hebben werk dat op het vlak van de **leermogelijkheden** problematisch is. Van de vijf onderzochte risicofactoren vormt enkel onvoldoende taakvariatie een risicofactor voor problemen met leermogelijkheden. Dat arbeidssituaties onvoldoende leermogelijkheden in zich hebben kan vooral verklaard worden door het gebrek aan taakvariatie. Bij zelfstandige ondernemers in arbeidssituaties met onvoldoende taakvariatie is de kansverhouding voor leermogelijkheden problematisch/niet-problematisch meer dan 10 keer deze van collega's in arbeidssituaties met voldoende taakvariatie.

Voor 31,6% of zo'n 105.000 van de zelfstandige ondernemers is de **werk-privé-balans** problematisch. Arbeidssituaties waarin onder hoge werkdruk wordt gepresteerd, vormen het belangrijkste risico voor dit probleem (kansverhouding van meer dan drie) maar ook lange werkweken en emotionele belasting dragen sterk bij tot een onevenwichtige balans (kansverhouding van meer dan twee). Fysiek belastende arbeidsom-

standigheden verhogen in beperkte mate het risico op problemen met de werk-privé-balans. Taakvariatie is geen risicofactor voor problemen in de werk-privé-balans.

De analyse maakt duidelijk dat de verschillende knelpunten van werkbaar werk hun oorzaak vinden in deels andere risicofactoren in de arbeidssituatie. Uit de analyse blijkt bijvoorbeeld dat werkdruk wel een risicofactor is voor psychische vermoeidheid maar niet voor problemen op het vlak van leermogelijkheden. Daarenboven verschilt de ernst van de onderscheiden risico's naargelang het beschouwde knelpunt. Zo is de kansverhouding 3,4 tegen 1 voor hoge versus lage werkdruk in het geval van psychische vermoeidheid, maar 'slechts' 2,37 tegen 1 in het geval van 'welbevinden'. Daarnaast verschilt de omvang van de groep die met een bepaald risico geconfronteerd wordt. In 2013 wordt 37,7% van de zelfstandige ondernemers wordt met hoge werkdruk geconfronteerd, terwijl de risicofactor onvoldoende taakvariatie slechts voorkomt bij 8,2% van de zelfstandige ondernemers.

Een beleid naar meer werkbaar werk voor de zelfstandige ondernemers kan niet anders dan gedifferentieerd zijn. Naargelang het knelpunt dat wordt beoogd, zullen de prioritair aan te pakken risicofactoren en dus ook de klemtonen van het beleid anders komen te liggen.

Bijlagen

Bijlage 1: Werkbaarheidsindicatoren voor de zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013

werkbaarheidsindicatoren	niet problematisch			problematisch			acuut problematisch		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013	2007	2010	2013
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
psychische vermoeidheid	63,3	62,0	66,6	36,7	38,0	33,4	13,0	12,4	10,2
welbevinden in het werk	91,8	91,8	91,6	8,2	8,2	8,4	2,7	3,0	3,5
leermogelijkheden	94,4	95,2	95,3	5,6	4,8	4,7	1,1	1,2	0,8
werk-privé-balans	65,5	65,0	68,4	34,5	35,0	31,6	10,9	11,8	9,5

Bijlage 2: Risico-indicatoren voor de zelfstandige ondernemers 2007-2010-2013

risico indicatoren	niet problematisch			problematisch			acuut problematisch		
	2007	2010	2013	2007	2010	2013	2007	2010	2013
	%	%	%	%	%	%	%	%	%
werkdruk	53,4	57,8	62,3	46,6	42,2	37,7	17,6	16,3	13,3
emotionele belasting	71,2	70,9	70,4	28,8	29,1	29,6	5,2	4,9	5,7
taakvariatie	92,1	91,6	91,8	7,9	8,4	8,2	2,2	2,1	2,0
arbeidsomstandigheden	82,8	84,1	82,4	17,2	15,9	17,6	4,6	4,5	4,5